
Născut în 1974. Cercetător științific la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”. Coautor la lucrările: *Raport final al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România*, Iași, Polirom, 2005; *Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, Humanitas, 2007.

Rolul Uniunii Tineretului Comunist din România în angrenajul totalitar¹

Un Leviathan organizatoric

Într-un stat totalitar, partidul comunist își disimulează statutul de partid unic prin intermediul unei vaste, dense și complicate rețele de organizații menite a cuprinde cât mai mult din populația țării. Este vorba despre ceea ce ideologia comunistă numește „organizații de masă”. Lenin a fost primul care, în 1902, în faimosul text programatic „Ce-i de făcut?”, a distins între funcțiile partidului de avangardă (conspirativ, disciplinat, puțin numeros și compus doar din revoluționari de profesie) și cele ale organizațiilor de masă (cum ar fi sindicatele, care trebuiau să aibă o cuprindere cât mai largă și, sub controlul secret al partidului, să prelungească influența acestuia spre toate categoriile de muncitori)². După câștigarea puterii de către bolșevici, Lenin s-a opus „facțiunii de stânga” din partid, reprezentată de Troțki, care, printre altele, cerea desființarea sindicatelor și a altor organizații profesionale socotite a fi devenit „revolute” în noul context. Lenin a solicitat, în schimb, preluarea, transformarea și controlarea strictă a acestora pentru a fi utilizate conform scopurilor partidului unic. Menirea organizațiilor de masă era, după cele afir-

---

¹ Studiul reprezintă contribuția autorului la Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, formată în 2006 de președintele Traian Băsescu și condusă de profesorul Vladimir Tismăneanu. Mulțumesc lui Dorin Dobrințu, Cristian Vasile și Ioanei Boca pentru ajutorul dat la definitivarea acestui text.

² V.I. Lenin, *Ce-i de făcut. Probleme acute ale mișcării noastre*, în *Opere complete*, ediția a II-a, vol. VI (ianuarie-august 1902), București, Editura Politică, 1964, p. 1-190.

mate de Lenin în alt text faimos, de a funcționa pe post de „curele de transmisie” între partidul comunist (care, pentru a-și păstra caracterul revoluționar, de clasă, trebuia să limiteze numărul membrilor) și „masa celor ce muncesc”. „Un adversar mai puternic, scria ideologul comunist, poate fi învins numai printr-o încordare maximă a forțelor și numai cu condiția *obligatorie* de a folosi cu maximum de atenție, grijă, prudență și pricepere orice «*fisură*», fie cât de mică, între dușmani [...], cât și orice posibilitate, oricât de mică, de a găsi un aliat de masă, fie chiar vremelnice, șovăielnice, nestatornice, nesiguri, condiționate.”³ Acest gradualism aparent, propovăduit de Lenin, avea, exclusiv, rațiuni tactice, puterea comunistă urmând a face anumite „compromisuri” cu vechea orânduire până ce comunismul se va fi instalat pe deplin.

Stalin a preluat teoria curelelor de transmisie și a făcut din ea model organizatoric pentru Uniunea Sovietică și, ulterior, pentru toate statele comuniste din Europa de Est. În accepția lui Stalin, în rândul organizațiilor de masă intrau sindicatele, cooperativele, organizațiile de fabrică și uzină, asociațiile fără partid ale femeilor, organele de presă, organizațiile cultural-educative, uniunile tineretului, sovietele sau alte forme de organe alese etc.

Acestora le erau rezervate roluri anclare, în siajul partidului comunist: de a aplica fără rest directivele centrului, de a dezbate cele mai eficiente căi de „transpunere în practică”, de a mobiliza masele, de a se constitui în rezervă de cadre pentru partid și pentru stat, de a fi o primă școală a comunismului, de a reprezenta interesele partidului acolo unde acesta nu se întindea organizatoric ș.a.⁴ În fapt, funcțiile organizațiilor de masă se suprapuneau într-o mare măsură peste cele ale partidului: mobilizarea politică și socială, (re)socializarea maselor în acord cu ideologia comunistă, recrutarea, selectarea și

---

³ Idem, *Despre sindicate, despre momentul actual și despre greșelile lui Troțki*, în *Lenin despre sindicate, 1895-1923*, București, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, 1958, p. 767-789; vezi și Idem, „*Stângismul*” – boala copilăriei comunismului, ediția a IV-a, București, Editura pentru Literatură Politică, 1953.

⁴ I. Stalin, *Problemele leninismului*, ediția a II-a, București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, în special p. 119-121.

formarea noii elite, în fine, controlul social⁵. Pe scurt, deși regimul simula prin intermediul lor mecanismele democratice, organizațiile de masă nu erau decât încă un instrument de putere la dispoziția diktaturii comuniste.

Modelul sovietic

Regimurile totalitare se remarcă prin atenția extraordinară pe care o acordă încadrării politice a tinerilor și socializării politice primare⁶. Proiectul totalitar vizează cuprinderea tuturor tinerilor și copiilor, de la cele mai fragede vârste, într-un cadru organizat și în doctrinarea sistematică a acestora în scopul creării „omului nou”. Ideologii comuniști împărtășeau cu alți autori de inginerii sociale din secolele al XIX-lea și al XX-lea credința în maleabilitatea radicală a ființei umane și în puterile melioriste, transformatoare, nelimitate ale propagandei și organizării. Totuși, această credință era dublată de o mizantropie structurală, bazată pe supoziții sumbre despre natura umană și a societății, care a deschis calea utilizării pe scară largă la nivel social a instrumentelor coercitive și de control. Deși colectivist, marxism-leninismul amesteca fascinația față de mulțime cu teama și neîncrederea față de aceasta. Ambivalența se observă foarte bine în cazul atitudinii față de tineri, care, pe de o parte, apăreau, din cauza legăturilor slabe cu vechiul regim, ca ipostazierea perfectă a „omului nou” și ca masă de manevră ideală, dar, pe de alta, erau tratați cu înfinită suspiciune. De altfel, rețeaua de organizații comuniste s-a întins cu precădere spre categoriile de populație de care regimul își lega interesele și care, totodată, erau suspectate ideologic: tinerii, țăranii, intelectualii, soldații și, nu în ultimul rând, muncitorii.

Scriserile leniniste și staliniste, precum și experiența sovietică în organizarea tineretului au fost determinante pentru atitudinea față de tineri din statele comuniste după al Doilea Război Mondial.

---

⁵ Juan J. Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, in Fred Greenstein, Nelson Polsby (eds.), *Handbook of Political Science*, vol. III, Addison Wesley, 1975, p. 208-211.

⁶ Julius Gould, *The Komsomol and the Hitler Jugend*, in „The British Journal of Sociology”, vol. 2, no. 4, Dec. 1941, p. 305-314.

Scenă recurentă în mesajul propagandistic al regimului Ceaușescu: „Conducătorul” în mijlocul tinerilor. Imagine din timpul Congresului al XI-lea al PCR (1974).

Sursa: Fototeca on-line a comunismului românesc.

Cota fotografiei la Arhivele Naționale ale României: 6/1974

Rolul organizațiilor de tineret era acela de pârgăhii, care, acționate birocratic, produceau manifestații de masă. Ocaziile pentru adunări populare erau numeroase, cele mai importante fiind sărbătorile naționale, ziua de naștere a șefului statului, aniversările istorice și vizitele de lucru. În 1989, de exemplu, Ceaușescu a făcut 38 de vizite de lucru, menținând ritmul din perioadele bune. În privința aniversărilor, anul a oferit numeroase oportunități festive: 130 de ani de la formarea statului român modern, a 112-a aniversare a obținerii independenței, 45 de ani de la „victoria revoluției” din 23 august 1944, 50 de ani de la izbucnirea războiului „fascist”, 50 de ani de la manifestația de pe 1 mai 1939, legată de biografia Ceaușeștilor, și 100 de ani de la declararea lui 1 mai ca zi a muncii, 24 de ani de la înscăunarea lui Ceaușescu și 15 ani de regim prezidențial, 96 de ani de la formarea primului partid muncitoresc din România, anul patru din cincinalul opt, 100 de ani de la moartea lui Eminescu, 40 de ani de la crearea organizației de pionieri, 40 de ani de la crearea organelor de miliție, 40 de ani de la începutul cooperativizării agriculturii. Toate acestea însemnau mitinguri, spectacole, simpozioane, în distribuția cărora tineretul juca un rol important. Fervoarea aniversară culmina cu manifestațiile prilejuite de sărbătorile oficiale, 23 august, 1 mai, care adunau sute de mii de tineri, antrenați zeci de ore pentru caligrafia cultului.

Regim de includere

În 1989, Nicolae Ceaușescu afirma că „în România, nu există cetățean care să nu facă parte dintr-o organizație”¹⁰². Afirmatia era formal adevărată. Cu precădere după venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, regimul politic s-a transformat, urmându-și vocația totalitară, într-un regim de includere (formula îi aparține politologului Kenneth Jowitt), tinzând să absoarbă întreaga societate în structuri aflate sub controlul său¹⁰³. Spre deosebire de statele comuniste central-europene, care, din anii '60, au evoluat spre regimuri posttotalitare¹⁰⁴, reducând presiunea asupra societății, regimul comunist din România a menținut un nivel de mobilizare extrem de ridicat.

Pentru a controla totalitatea populației, regimul a creat o rețea de organizații, pe care din anii '70 le va reuni sub umbrela Frontului Unității Socialiste (FUS). FUS a fost creat în 1974 și cuprindea, pe lângă Partidul Comunist Român, aproape 40 de organizații de masă, sindicale, uniuni și asociații obștești, inclusiv UTC¹⁰⁵. În anii '80, Partidul Comunist din România ajunsese la dimensiuni impresionante: îngloba 3 800 000 de oameni¹⁰⁶, ceea ce însemna peste 15% din

---

¹⁰² „Scânteia”, 3 iunie 1989, p. 3; *Ibidem*, 15 august 1989, p. 6, interviu pentru revista „Newsweek”.

¹⁰³ Kenneth Jowitt, *Inclusion and Mobilization in European Leninist Regimes*, în „World Politics”, vol. 28, nr. 1, Oct. 1975, p. 69-96.

¹⁰⁴ Caracteristicile regimurilor posttotalitare au fost descrise de Juan J. Linz și Alfred Stepan, *op. cit.*

¹⁰⁵ FUS cuprindea: Organizațiile Democrației și Unității Socialiste, Uniunea Generală a Sindicatelor, UTC, UASCR, Organizația Pionierilor, Consiliul Național al Femeilor, Consiliile Muncitorilor de naționalitate maghiară, germană, sârbă și ucraineană, Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție, Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești, Uniunea Centrală a Cooperativelor de Producție, Achiziție și Desfacere, Asociația Oamenilor de Știință, Consiliul Național al Inginerilor și Tehnicienilor, Uniunea Societăților de Științe Medicale, Uniunea Societăților Științifice ale Învățătorilor, Societatea de Medicină Veterinară, Uniunea Scriitorilor, Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Compozitorilor, Consiliul Ziariștilor, Uniunea Arhitecților, Asociația Oamenilor de Artă din Instituțiile Teatrale și Muzicale, Asociația Cineaștilor, Asociația Juriștilor, Comitetul Foștilor Luptători și Veterani ai Războiului Antifascist, Comitetul Național pentru Apărarea Păcii, Societatea Crucea Roșie, Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport, Asociația Generală a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi, Asociația Apicultorilor, Automobil Clubul Român, cultele.

¹⁰⁶ „Scânteia”, 29 iunie 1989.

populația țării. În termeni proporționali, era cel mai mare partid din Europa de Est, fiind, raportat la populația țării, de două ori mai mare decât PCUS. Uniunea Generală a Sindicatelor, în care erau integrați automat salariații, număra nu mai puțin de 7 800 000 de membri¹⁰⁷. Organizațiile Democrației și Unității Socialiste, rezervate celor care nu erau membri de partid, cuprindeau 4 100 000 de oameni¹⁰⁸.

Frontul, care din 1980 se va numi Frontul Democrației și Unității Socialiste, a ținut trei congrese (1974, 1980, 1985) și îl pregătise în amănunt pe al patrulea, care trebuia să aibă loc în 1990. Componenta Biroului Executiv al FUS/FDUS nu lasă nicio urmă de îndoială asupra dependenței stricte de PCR. Nicolae Ceaușescu era președinte, iar posturile de vicepreședinți, secretari și membri ai biroului au fost deținute de lideri comuniști de rang înalt sau de activiști cu lungă carieră în organizațiile de tineret și sindicale.

FDUS avea rosturi multiple. Prin ambiguitatea statutului său, FDUS a atras în structurile sale de conducere și personalități care evitau să se asocieze public cu PCR – intelectuali, artiști, sportivi, lideri religioși și specialiști din diferite domenii, precum și o mare masă de oameni care nu erau membri de partid. Apoi, prin intermediul Frontului, Ceaușescu simula înăuntrul și în afara țării mecanismele democratice. Liderul comunist român declara în 1989 că România este cel mai democratic stat din lume, la fel cum afirma Stalin în anii '30 despre Uniunea Sovietică¹⁰⁹. Propaganda descria „cadru democratic” din țară ca o veritabilă „democrație directă, participativă” sau ca o democrație plebiscitară¹¹⁰. În fine, prin FDUS, Ceaușescu utiliza un scenariu de tipul „poporul împotriva elitei”, contrabalansând puterea nomenclaturii prin invocarea și convocarea în arenă a societății, de la care se reclama tot mai mult în mod direct, fără mijlocirea partidului.

Această complicată țesătură organizatorică nu a rezistat seismului din 1989, în timpul căruia tinerii au avut o contribuție foarte importantă la răsturnarea regimului comunist.

---

¹⁰⁷ Mihnea Berindei, *România lui Ceaușescu – un naufragiu planificat*, I, în „22”, nr. 46, 17-23 noiembrie 1998, p. 10.

¹⁰⁸ ANIC, Fond CC al PCR – Secția Organizatorică, Dosar nr. 26/1989, nepaginat.

¹⁰⁹ „Scânteia”, 27 ianuarie 1989, p. 3.

¹¹⁰ *Ibidem*, 2 septembrie 1989, p. 1; *Ibidem*, 28 martie 1989, p. 1.

Născut în 1971. Are un doctorat în studii de folclor (2002, Academia Bulgară de Științe) și un doctorat în istorie (2005, Central European University). Cercetător la Institutul de Folclor al Academiei de Științe din Bulgaria și profesor asistent la Departamentul de antropologie, Universitatea New bulgară.

Trecutul privit prin lentile postcomuniste: monumentele de istorie națională din Bulgaria după 1989

Perioada de după 1989 din Bulgaria a fost marcată de dezbateri intense privind destinul numeroaselor monumente pe care regimul comunist le-a ridicat în onoarea funcționarilor comuniști, a soldaților armatei sovietice, a partizanilor și participanților la rezistența antifascistă¹. Exprimate printr-o gamă largă de soluții, printre care înlăturarea, păstrarea sau înlocuirea cu alte reprezentări, aceste dezbateri au reflectat transformarea graduală a peisajului public din Bulgaria de după schimbările politice și formarea noilor atitudini față de „trecutul recent”, sortit să cadă pradă distanțării tot mai rapide. Pe lângă discuțiile aprinse despre soarta monumentelor cu încărcătură ideologică, au mai avut loc o serie de procese de regândire a istoriei naționale în contextul schimbărilor politice. Majoritatea acestor procese reprezintă un indicator al intenției de a schimba politica față de eroii naționali și față de evenimente, care fusese implementată timp de câteva decenii, și de a oferi viziuni asupra istoriei naționale, diferite de discursul anterior despre mișcarea socialistă și lupta contra

---

¹ Vezi, de exemplu, Vukov, N., „Refigured Memories, Unchained Representations: Post-Socialist Monumental Discourse in Bulgaria”. În: U. Brunnbauer, St. Troebst (Hg.), *Zwischen Nostalgie und Amnesie: Erinnerung an den Kommunismus in Südosteuropa*, Berlin, 2006, p. 71-86; Voukov N., „Monuments beyond the Representations of Power: Monuments of the Socialist Past in Post-1989 Bulgaria”, În: M. Dmitrieva, A. Bartetzky, St. Troebst, eds., *Neue Staaten – neue Bilder? Visuelle Kultur in Zentral- und Osteuropa seit 1918*, Böhlau Verlag, Köln, 2005, p. 211-219; N. Vukov, S. Toncheva, „Town Squares and Socialist Heritage: the Reworking of Memorial Landscapes in Post-socialist Bulgaria”, În: S. Schröder-Esch and J. H. Ulbricht, eds., *The Politics of Heritage and Regional Development Strategies: Actors, Interests, Conflicts*, Bauhaus-Universität, Weimar, vol. 2, 2006, p. 121-136.